

Toplumsal Yapının Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Umursamazlık Davranışları Üzerindeki Etkisi: Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bir İnceleme¹

Özgür Erakkuş²

Öz

Yetişmekte olan çocukların ve gençlerin okullar dâhil toplumda olumlu davranışlar ve yaşam becerileri edinmesi beklenmektedir. Ancak öğrencilerin istenmeyen davranışlarda bulunabilmektedir. Özellikle umursamaz davranışları sıklıkla dile getirilmektedir. Araştırmanın amacı toplumsal yapının ortaokul ve lise öğrencilerinin umursamazlık davranışlarına etkisini öğretmen görüşlerine göre belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi işe koşulmuştur. Desen olarak ise durum çalışması belirlenmiştir. Ortaokul ve farklı tür liselerde görev yapan 29 öğretmenden yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla veri toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel analiz işe koşulmuş ve veriler kodlar şeklinde ortaya çıktıktan sonra, kategori, alt tema ve tamlar halinde sunulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre veriler ekonomik zorluklar, toplumsal ve eğitsel eksiklikler, değerler ve rekabet, eğitim sistemi ve iş hayatı algısı alt temalarında toplanmıştır. Genel olarak öğrencilerin duyarsız olduğu, sorumluluk üstlenmeme davranışlarının potansiyel sorunlara işaret ettiği görülmüştür. Bu davranışlara işgücü piyasası şartlarının da sebep olabileceği düşünülmektedir. Yerel, bölgesel, küresel çapta pek çok riskler meydana gelmektedir. Bu durum beraberinde gelecek kaygısını getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim sistemi, öğrenci davranışları, umursamazlık, risk toplumu

The Effect of Social Structure on the Indifferent Behaviors of Middle and High School Students: A Study on Teachers' Opinions¹

Abstract

It is expected that growing children and young people acquire positive behaviors and life skills in society, including schools. However, students may exhibit undesirable behaviors. Especially their indifferent behaviors are frequently mentioned. The aim of the research is to determine the effect of social structure on the ignorant behaviors of middle and high school students according to teachers' opinions. Qualitative research method was used in the research. A case study was determined as the research design. Data was collected from 29 teachers working in middle schools and different types of high schools through semi-structured interview forms. Descriptive analysis was used in the analysis of the data and after the data emerged in the form of codes, it was presented as categories and subcategories. According to the research results, the data were collected under the subthemes of economic difficulties, social and educational deficiencies, values and competition, education system and perception of business life. It has been observed that students are generally insensitive and their behavior of not taking responsibility indicates potential problems. It is thought that these behaviors may also be caused by labor market conditions. Many risks occur locally, regionally, and globally. This situation can bring with it anxiety about the future.

Keywords: Education system, student behaviors, indifference, risk society

Makale Geçmişi
Makale Türü

Geliş: 29.12.2023
Araştırma Makalesi

Kabul: 26.06.2024

Yayın: 30.06.2024

Önerilen Atf

Erakkuş, Ö. (2024). Toplumsal yapının ortaokul ve lise öğrencilerinin umursamazlık davranışları üzerindeki etkisi: Öğretmen görüşlerine yönelik bir inceleme. *Uluslararası Liderlikte Mükemmellik Arayışı Dergisi (ULMAD)*, 4(1), 41-55.

¹ Bu çalışma 15-17 Aralık 2023 tarihlerinde gerçekleştirilen III. Uluslararası Eğitimde Mükemmellik Kongresinde sunulan "Toplumsal Yapının Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Umursamazlık Davranışları Üzerindeki Etkisi: Öğretmen Görüşlerine Yönelik Bir İnceleme" isimli çalışmanın genişletilmiş halidir.

² Dr., Öğretmen, Bursa, Türkiye, enginler@yandex.com.tr, ORCID: 0000-0002-8522-6003

Giriş

Toplumsal değişim dönemleri avcı–toplayıcı toplum, tarım toplumu, sanayi toplumu, bilgi toplumu olarak adlandırılmaktadır. Bir başka adlandırma ise toplum 1.0 (avcı-toplayıcı toplum), toplum 2.0 (tarım toplumu), toplum 3.0 (sanayi toplumu) ve toplum 4.0 (bilgi toplumu) şeklindedir (Özden, 2022). Bununla birlikte son zamanlarda Japonya’da süper akıllı toplum olarak toplum 5.0 kavramı da sunulmuştur (Fukuyama, 2018). Bu dönemler iktisadi üretim biçimleri içinde çıkmış olsa da toplumların düşünce sistemlerini ve yaşam biçimlerini de etkilemiştir (Evkaya, 2022). Her dönemde insan-insan, insan-evren, insan-tanrı ilişkisi farklı boyutlar kazandığı söylenebilir.

Sosyal, kültürel, ekonomik düşünce akımları ve gelişmeler toplumu dolayısıyla eğitimi de, eğitimin paydaşlarını da etkilemektedir. Çocukların eğitiminde aile, okul, sosyal çevre ve giderek artan oranda medya araçları etkili olmaktadır. Günümüzde aileler çocukların eğitimini okul ve okul dışındaki oluşumlara havale etmektedir. Eğitim sisteminde yenilikler olsa bile genel olarak sanayi toplumunun okul anlayışı devam ettirilmektedir (Ergün, 2011).

Tarih boyunca insanlar risk ve belirsizliklerle karşı karşıyaydı. Ancak günümüzde risklerin bir kısmı insanların uygulamaları ile ortaya çıkmakta ve geniş toplulukları etkilemektedir (Ekşi, 2020). Risk kavramı pek çok düşünürce ele alınmıştır. Ulrich Beck, “Risk Society-towards a New Modernity” adlı yayınında Risk Toplumu kavramını önermiştir. Eğitimin pek çok amacı olmakla birlikte toplumda eğitim ve meslek edinme arasında güçlü bir bağ kurulmaktadır. Gelişmeler, dönüşümler ve küresel, bölgesel, yerel risklerden işgücü piyasaları da etkilenmektedir. Beck’e göre; üretilen iktisadi zenginlik, piramitin üst kesimine yönelikken, risklerden tüm toplum kesimlerine dağılmaktadır (Akt. Soydemir, 2012). Belirsizlik ve riskler, örgün eğitime devam eden öğrencilerde gelecek kaygısına yol açabilmektedir. Okulun kendisine faydalı olmadığını düşünen öğrenci umursamaz davranabilmekte ve istenmeyen davranışlar sergileyebilmektedir. Bu araştırmanın amacı, mevcut toplumsal yapının ortaokul ve lise öğrencilerinin davranışlarına etkisini öğretmen görüşlerine göre belirlenmesidir.

Değerler Eğitimi

Çocuklara ve gençlere yönelik kamu sosyal politikalarının uygulanmasında diğer kurumlarla beraber eğitim kurumlarının da çeşitli görevleri bulunmaktadır (Aysan ve Senanur, 2015; Talipli, 2023). Çocukların ve gençlerin yetişmesinde eğitim, rehberlik, danışmanlık hizmeti veren Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM), okul rehberlik birimleri ve gençlik merkezleri gibi kurum bulunmaktadır (Poyraz, 2006). Musayev’e (2014) göre farklı kurumların bulunması daha çok bireye ulaşma açısından faydalıdır. Çocuklar ve gençler aile, okul, sosyal gruplar, medya ile çevrilidir. Edindikleri değerler aracılığı ile hayatı anlamlandırmaya çalışırlar (Güneş, 2022). Okullarda ahlak, karakter, değerler eğitimi, rehberlik çalışmaları vb. adlarla çeşitli faaliyetler yürütülmektedir. Sılay’a (2019) göre okullarda yürütülen eğitimin genel amacı, topluma faydalı olacak erdemli bir yetişkin olacak şekilde yetiştirmektir. Olumlu tutum ve davranış geliştirmeye yönelik çalışmalar çocukların ve gençlerin her düzeydeki eğitiminin bir parçası olmalıdır. Örgün eğitim çağında gelişimini sürdüren öğrenciler için değer eğitiminin önemli rolü bulunmaktadır. Okullarda ve okul dışında yürütülen bir diğer eğitim de din eğitimidir. Din eğitiminde dini referanslar kullanılarak doğru davranışlar edindirilmesi ve birey ve toplumun huzurunu bozacak davranışların engellenmesi hedeflenmektedir (Güneş, 2022). Okullarda öğrencilere olumlu davranış kazandırmaya yönelik uygulanacak eğitim öğretim faaliyetlerinde uygun yöntemlerin kullanılması da önemlidir.

Toplumsal Yapı, İşgücü Piyasası ve Eğitim

Okulların hem resmi programlarında hem de örtük programlarında öğrencilere olumlu davranışlar kazandırmak hedeflense de istenmeyen davranışlar da görülmektedir. Aydoğan ve Tunç’a (2022) göre istenmeyen öğrenci davranışlarında okul kaynaklı sebepler olsa da önemli oranda toplumsal yapı ile ilgilidir. Çözüm okul içinden çok okulun dışındaki toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik yapılarda aranmalıdır. Yücedağlar ve Tunç’a (2022) göre kapitalist bir toplumda eğitim ile çalışma hayatı arasında ilişki bulunmaktadır. Eğitimin bir görevi de çalışma hayatına girecek emeğin yeniden üretilmesidir. Eğitim sisteminde başarısız olan öğrencilerin kendi yetersizliklerinden olduğuna büyük ölçüde inanılır. Başarısızlığın sebebini bireyin kendisinde görülmesi işgücü piyasasında da mevcuttur.

İktisadi dönüşümler toplumsal işleyişi etkilemektedir. Tarım ve sanayi devrimlerinin etkileri örnek verilebilir. Teknolojik dönüşüm dijitalleşme ile birlikte çalışma hayatını etkilemektedir. Hem mavi yaka hem beyaz yaka işler yeni teknolojilerle ikame edilebilir duruma gelmiştir (Yılmaz, 2021). International Labour Organization – Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) raporuna göre bu durum işgücü talebini azaltmaktadır. İşgücü piyasasına girecek gençler için işsizlik, mevcut çalışanların işini kaybetme riski bulunmaktadır. Diğer yanda insan onuruna yakışır işe ulaşmak zorlaşmaktadır. Esnek, güvencesiz çalışma, eksik istihdam, çalışan yoksulluğu, kavramları daha da fazla karşımıza çıkmaktadır (ILO, 2019). İşgücü piyasasındaki giderek artan olumsuz koşullar öğrencilerin okuldaki motivasyonunu düşürdüğü ve öğrencilerin istenmeyen davranışlara yöneldikleri söylenebilir. Öğrencilerin umursamaz, duyarsız davranışlar gösterdiği gözlemlenmekte ve öğretmenlerce ifade edilmektedir. TDK sözlüğe göre umursamazlık “umursamama, aldırış etmeme durumu”, umursamak “aldırış etmek, önem vermek” anlamındadır (TDK, 2023). Duyarsız sözcüğü umursamaz ile yakın anlamda kullanılabilir.

Mezuniyet sonrası işe girmek gençlerin gelişimi ve yaşam kaliteleri için önemlidir. İşsizlik ise birey ve toplumda sorunlar meydana getirmektedir (Olçay, 2021). Okullardaki eğitimin amacının “bireylere kültür ve bilgi kazandırma” mı veya “mezuniyet sonrası iyi bir iş sahibi yapması” mı olduğu tartışmalıdır. İlgili literatüre bakıldığında, öğrenci özelliklerini ve okul türlerini, öğrencilerin gelecek eğitim yaşantılarına ilişkin beklentilerini araştıran çalışmalara rastlanmıştır (Önür, 2013; Özoğlu, 2020; Uluçay, Özpolat, İşgör ve Taşkesen, 2014; Suna, Gür, Gelbal ve Özer, 2020). Köse (1999), üniversite giriş sınavlarına katılan öğrencilerin, başarı düzeylerinin mezun oldukları lise türüne bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini incelemiştir. Bülbül (2012, 2015) çalışmalarında meslek liselerindeki okul terki ve devamsızlığını incelemiştir. Yücedağlar ve Tunç (2022) araştırmalarında farklı lise türlerinde öğrenim gören öğrencilerin eğitim ve geleceğe dair algılarını demografik, sosyal ve ekonomik özellikleriyle ilişkilendirerek ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda ilgili literatürdeki konuların daha çok okul türü ve başarı odaklı olduğu, bazı araştırmaların da olumsuz davranışlara odaklandığı görülmektedir. Öğrencilerin gelecek algısına yönelik araştırmaların ise daha sınırlı olduğu söylenebilir.

Araştırma, toplumsal yapının ortaokul ve lise öğrencilerinin davranışlarına olan etkisinin öğretmen görüşleriyle incelenmesinin çeşitli yönlerini içermektedir. Araştırma, öğretmenlerin bakış açısıyla öğrenci davranışları ve tercihleri arasındaki ilişkiyi vurgulayarak, eğitim politikalarının şekillenmesine katkı sağlayabilir. Öğretmenler, bu ilişkinin daha iyi anlaşılmasına ve gelecekteki eğitim stratejilerinin geliştirilmesine yardımcı olabilir. İşgücü piyasası koşullarının ve toplumsal yapının öğrenci davranışlarına etkisi, meslek seçimlerinin belirlenmesinde kritik bir rol oynar. Bu araştırma, öğretmenlerin perspektifinden bu etkileri anlamamıza yardımcı olabilir ve gelecekteki işgücüne uygun eğitim programlarının tasarlanmasına katkıda bulunabilir. Öğrenci davranışlarına etki eden faktörlerin anlaşılması, toplumsal eşitsizliklerin kaynaklarına dikkat çeker. Öğrencilerin gözünden toplumsal değişim farklı bir çalışmada ele alınabilir. Araştırma sonuçları, eğitim sistemi içindeki farklılıkları ve bu farklılıkların toplumsal yapıdaki yansımalarını daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Bu araştırmanın amacı, mevcut toplumsal yapının ortaokul ve lise öğrencilerinin davranışlarına etkisini öğretmen görüşlerine göre belirlenmesidir.

Bu amaca ulaşmak için şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğretmenlere göre öğrencilerin genel davranış özellikleri nelerdir?
2. Öğretmenlere göre öğrencilerde görülen umursamazlık davranışları nelerdir?
3. Öğretmenlere göre öğrencileri umursamazlığa iten davranışların gerekçeleri nelerdir?
4. Öğretmenlere göre öğrencilerin gelecekte beklenenleri nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli ve Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi işe koşulmuştur. Nitel araştırma, sosyal bilimlerde, eğitimde, psikolojide ve diğer birçok alanda kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, insan davranışları, deneyimleri ve algıları gibi karmaşık konuları anlamak için önemli bir araştırma aracıdır. Nitel araştırma, gerçekçi ve bütünsel bir şekilde bir olay veya durumu incelemek amacıyla nitel veri

toplama yöntemlerini kullanan bir araştırmadır (Creswell, 2016). Araştırma deseni olarak ise durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmaları, tek bir olay, toplum, program, grup veya sınırlı bir olgunun ayrıntılı incelemesini içerir (Yin, 2003). Veri toplama sürecinde nitel araştırmada sıkça başvurulan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, açık uçlu sorular içermektedir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmada, nitel araştırmada sıkça başvurulan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yönteminde, çalışma grubunun belirlenmesinden önce, çalışma grubunu belirlemeye yönelik ölçütler belirlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmasıındaki birinci amaç farklı bakış açıları yakalayıp çalışma kapsamında dar olan grubun veri çeşitliliğini artırmaktır. Araştırmada veriler Farklı şehirlerde görev yapan 29 öğretmen aracılığıyla elde edilmiştir. Veri çeşitliliği açısından öğretmenlerin ortaokul ve liselerde görev yapması ve farklı lise türlerinden de öğretmenlere ulaşılması hedeflenmiştir. Veri toplanmasında yeterli doyuma ulaşıldığında veri toplama süreci sona erdirilmiştir. Araştırmada katılımcılara birer kod verilmiştir. Bu kod sistemi Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Katılımcılara Verilen Kodlar Ve Katılımcı Özellikleri

Katılımcı	Görev yaptığı okul türü	Katılımcı	Görev yaptığı okul türü	Katılımcı	Görev yaptığı okul türü
K1	Anadolu Lisesi	K11	MTAL	K21	MTAL
K2	MTAL	K12	MTAL	K22	MTAL
K3	Anadolu Lisesi	K13	Ortaokul	K23	MTAL
K4	MTAL	K14	Ortaokul	K24	Anadolu Lisesi
K5	Anadolu Lisesi	K15	MTAL	K25	Anadolu Lisesi
K6	Anadolu Lisesi	K16	MTAL	K26	Ortaokul
K7	Anadolu Lisesi	K17	MTAL	K27	Ortaokul
K8	Anadolu Lisesi	K18	MTAL	K28	Anadolu Lisesi
K9	Anadolu Lisesi	K19	MTAL	K29	MTAL
K10	MTAL	K20	MTAL		

MTAL: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Öğretmenlerin 4’ü farklı ortaokullarda, 25’i ise farklı liseler ve lise türlerinde görev yapmaktadır. Öğretmenlerin görev yaptıkları liselere bakıldığında ise; 10 öğretmenin Anadolu Lisesi, 15 öğretmen ise Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’nde görev yapmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama sürecinde nitel araştırmada sıkça başvurulan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları, açık uçlu sorular içermektedir. Görüşmelerin içeriğini oluşturmak için ilgili literatürde yer alan çalışmalar gözden geçirilmiş ve 2 alan uzmanından görüş alınmıştır. Bu bağlamda içerik geçerliği sağlanmıştır. Görüşmeler, katılımcılarla yüz yüze yapılmış, ses kaydına alınmıştır. Bazı uzak şehirlerdeki katılımcılarla sesli haberleşme araçları ile görüşülmüştür. Veriler, ön uygulama yapılmadan önce görüşme formu bir akademisyen yardımıyla denenmiş, soruların çalışıp çalışmadığı belirlenmiş ve iyileştirmeye gidilmiştir. Son şekli verilen formlar daha sonra 29 katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcılar ile 2019 yılında görüşülmüştür³ Formda şu sorular yer almaktadır;

1. Öğrencilerinizin genel davranış özellikleri nelerdir?
2. Öğrencileriniz de gördüğünüz umursamazlık davranışlarını örnekleyiniz.
3. Sizce öğrencilerinizi umursamazlığa iten sebepler nelerdir?

³ 2020 öncesi araştırmalarda etik kurul onayı zorunluluğu bulunmadığı için onay alınmamıştır.

4. Öğrencilerinizin gelecekteki durumları hakkında beklentileriniz / tahminleriniz nelerdir?

Verilerin Analizi

Nitel araştırma, sosyal bilimlerde kullanılan bir araştırma yöntemidir ve genellikle kalitatif verilerin toplandığı ve analiz edildiği bir süreci ifade eder. Betimsel analiz, nitel araştırmada elde edilen verilerin anlaşılması ve özetlenmesi için kullanılan bir analiz yöntemidir. Bu araştırmada, veriler nitel analiz yöntemlerinden betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir (Creswell, 2016).

Betimsel analiz, nitel verilerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesini içerir. Bu analiz sürecinde, araştırmacı, toplanan verileri dikkatlice inceleyerek ortak temaları, desenleri, kategorileri ve ilişkileri belirler. Bu analiz, verilerin niteliğine ve araştırma sorularına bağlı olarak farklı yöntemler kullanılabilir. Elde edilen verilerin, önceden belirlenen temalara göre özetlendiği ve yorumlandığı analizdir. Doğrudan alıntılara yer verilen ve bulguların düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya sunulmasını sağlayan betimsel analizde, sistematik betimlemeler yapılarak neden-sonuç ilişkileri irdelenir. Betimsel analiz, nitel araştırma sürecinde verilerin anlaşılması ve özetlenmesi için temel bir adımdır. Bu analiz yöntemi, verilerin sistematik bir şekilde incelenmesini ve ortak temaların belirlenmesini sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmacıya, verilerin özelliklerini ve anlamlarını daha iyi anlamak için derinlemesine bir bakış sağlar. Ayrıca, betimsel analiz sonuçları, gelecekteki araştırmalara temel oluşturabilir ve ilgili alanda bilgi birikimine katkıda bulunabilir.

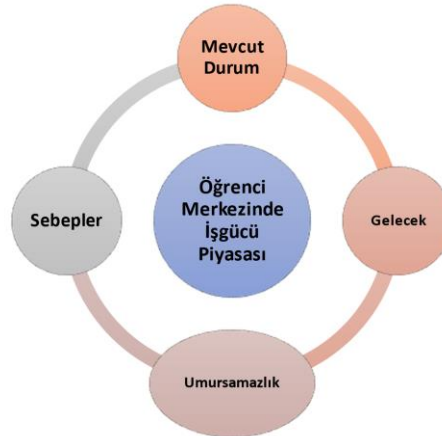
İç geçerlik, nitel araştırmaların güçlü yanlarından biridir ve araştırmaların bulgularının ve sonuçlarının doğruluğunu belirlemeyi hedefler (Creswell, 2016). Nitel çalışmalarda iç geçerlik, araştırma sonuçlarının doğruluğunu yansıtmadığını ve araştırmacı tarafından belirlenen kategorilerin ve yorumların gerçekleşen doğrularla örtüşmesini ölçer (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İç geçerlik, nitel araştırmaların güçlü yanlarından biridir ve araştırmaların bulgularının ve sonuçlarının doğruluğunu belirlemeyi hedefler.

Nitel araştırmaların iç geçerliliğini arttırmak için, araştırmacılar veri çözümleme ve kodlama sürecinde hata olasılığını azaltmak amacıyla yaptıkları eşleştirmelerin uygunluğunu kontrol etmelidir. Bu nedenle, ilgili alanından iki uzmanın ilgili kod, kategori ve temaların çapraz kontrolünü sağlar. İlgili kod, kategori ve temaların eşleştirilmesi, araştırmacıların yaptıkları eşleştirmelerle karşılaştırılır ve sonuçların güvenilirliği hesaplanır. Araştırmada bu bağlamda iki araştırmacı tarafından veriler incelenmiş ve araştırmacılar arasında güvenilirlik Miles & Huberman güvenilirlik formülü (1994) kullanılarak %71 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca diğer güvenilirliği artırma yollarında biri olan katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmesi araştırmada işe koşulmuştur.

Bulgular

Araştırmada elde edilen bulgular dört ana temada toplanmıştır. Bu temalar Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırmada Ortaya Çıkan Temalar

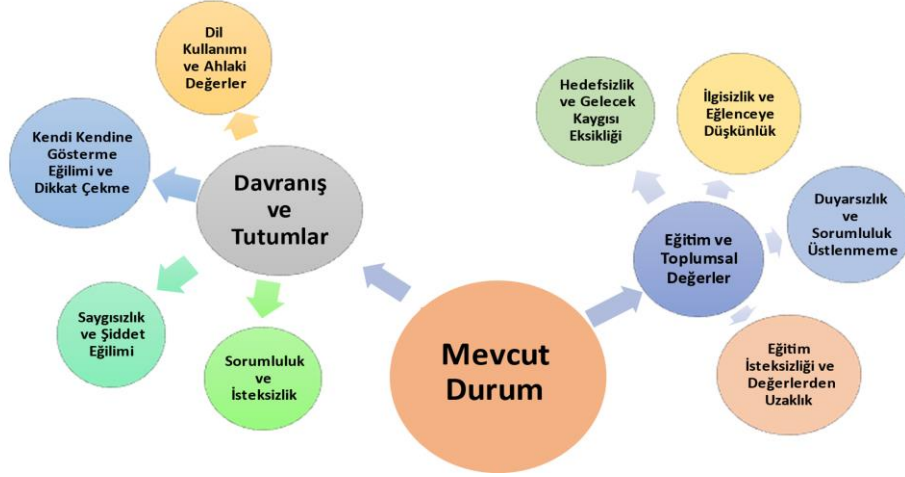

Şekil 1’de görüldüğü gibi; öğrenci merkezinde (öğrenci algısına göre) işgücü piyasası konusunda ortaya çıkan temalar; mevcut durum, gelecek, umursamazlık ve sebepler şeklindedir.

Araştırmanın Birinci Alt Problemine Yönelik Bulgular

Öğretmenlere göre öğrencilerin genel davranış özelliklerinin neler olduğuna yönelik görüşler Şekil 2 ve Tablo 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Öğretmenlere Göre Öğrencilerin Genel Davranış Özelliklerine Yönelik Tema, Alt Tema ve Kategoriler

Şekil 2’de görüldüğü gibi “Mevcut Durum” temasında, “Davranışlar ve Tutumlar” ile “Eğitim ve Toplumsal Değerler” alt temaları yer almaktadır. “Davranışları ve Tutumlar” alt temasında ise “Kendini Gösterme Eğilimi ve Dikkat Çekme”, “Dil Kullanımı ve Ahlaki Değerler”, “Sorumluluk ve İsteksizlik”, “Saygısızlık ve Şiddet Eğilimi” kategorileri yer almaktadır.

“Eğitim ve Toplumsal Değerler” alt temasında yer alan kategoriler ise; “İlgisizlik ve Eğlenceye Düşkünlük”, “Duyarsızlık ve Sorumluluk Üstlenmeme”, “Eğitim İsteksizliği ve Değerlerden Uzaklık” ile “Hedefsizlik ve Gelecek Kaygısı Eksikliği” şeklindedir. Bu tema, alt tema ve kategorilere ait bulgular ve doğrudan alıntılar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Öğrencilerin Genel Davranış Özelliklerine İlişkin “Mevcut Durum” Temasına Ait Bulgular

Tema	Alt Temalar	Kategoriler	f	İlgili alıntılar
Mevcut Durum	Davranışları ve Tutumlar	Kendini Gösterme Eğilimi	2	K1. Genelde öne çıkma kendi gösterme eğilimi çok fazla. Belki bu durum aileden ve eğitimcilerden kaynaklıdır.
		Dil Kullanımı ve Ahlaki Değerler	2	K2. Argo sözler çok rahat kullanılıyor. K3. Temel ahlak dersleri almalılar çünkü hem yerel hem evrensel değerlerden habersizler.
		Sorumluluk ve İsteksizlik	8	K4. Sorumluluklarının bilincinde değiller, çok savurganlar her anlamda. K8. Her şeyden çabuk sıkılıyorlar, dersler dâhil çoğu konuda ilgisizler. K15. Genel anlamda birçok dersten sıkılan, kitap, defter vb. ders araç gereçlerini getirmeyen, sorumsuz davranışlarda bulunan öğrencilerim var. K21. Mesleğe yönelik olması beklenen okulda öğrencilerin asla ne meslekle ne de derslerle ilgisi yoktur.

Eğitim ve Toplumsal Değerler	Saygısızlık ve Şiddet Eğilimi	3	K10. Öğrencilerim genel itibariyle saygısız. Öğretmenle konuşurken nelere dikkat edeceklerini bilmiyorlar. K20. Çoğu öğrencide saygı problemi, akabinde şiddete meyillilik görülüyor.
	İlgisizlik ve Eğlenceye Düşkünlük	3	K11. Yeme, içme, uyuma, eğlenme, başkalarına hava atmaya sıkışmış hayatları var. Onlarınkine yeme içme denmez tıknama denebilir. Uyuma desen gece oturuyorlar. Okulda uyuyorlar. Eğlenmeyi de tam biliyor sayılmazlar. Bir sosyal faaliyet, hobi edinme yok. K28. Genel olarak öğrenciler sadece dersleri bir şekilde geçmeyi ve eğlencelerine bakıyorlar.
	Duyarsızlık ve Sorumluluk Üstlenmeme	3	K9. Duyarsızlık ve sorumluluk üstlenmeme davranışları maalesef üzücü. K17. Toplumsal normlar konusunda bilgisizler. Kişisel gelişimleri zayıf. Kendi başlarına iş başarımları çok zor. En basit işlerini bile araya birini koyarak yani torpil ile çözmek istiyorlar.
	Eğitim İsteksizliği ve Değerlerden Uzaklık	4	K12. Tüketim çılgınlığı, model yokluğu, medya kurbanları mağdurları olarak davranışlarına yansıyor. K22. Eğitim ve öğretim anlamında okul; öğrencilerimiz için sadece zorunlu olarak tamamlamaları gereken bir süreç. Bu yüzden öğrencilerimizin geneli akademik anlamda eğitim ve öğretim sürecinde isteksiz ve hedefsiz davranış tutumları sergilemektedir.
	Gelecek Kaygısı Eksikliği	4	K19. Sadece liseyi bitirmeye yönelikler. Geleceğe yönelik hiçbir hedefleri yok. K24. Gelecek kaygıları yok, rahatlar. K25. Kendilerini yetiştirmekten ziyade atanmak ve bir an önce iş sahibi olmak gibi kaygıları beklentilerini etkilemektedir.

Tablo 2'ye bakıldığında; öğrencilerin genel davranış özelliklerine dair "Mevcut Durum" temasına yönelik elde edilen bulgular, çeşitli alt temalara ve kategorilere dayanmaktadır. Bu bağlamda, davranışları ve tutumları değerlendirildiğinde, öğrencilerin genelde kendi gösterme eğiliminde oldukları, bu durumun potansiyel olarak aileden ve eğitimcilerden kaynaklanabileceği belirtilmiştir. Dil kullanımı ve ahlaki değerler kategorisi ise argo sözcüklerin sıklıkla kullanıldığı ve temel ahlak derslerinin alınması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Sorumluluk ve isteksizlik temelinde, öğrencilerin sorumluluk bilincinden yoksun oldukları, savurgan davrandıkları ve birçok konuda ilgisiz oldukları tespit edilmiştir. Saygısızlık ve şiddet eğilimi kategorisinde genel itibariyle öğrencilerin saygısız olduğu, öğretmenle iletişimde nelere dikkat edeceklerini bilmedikleri ve bu durumun şiddet eğilimine dönüştüğü gözlemlenmiştir. Eğitim ve toplumsal değerler kategorisinde, öğrencilerin ilgisizlik ve eğlenceye düşkünlükleri vurgulanmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin hayatlarını yeme, içme, uyuma, eğlenme gibi temel ihtiyaçlara odaklayarak sosyal faaliyetlere ilgisiz oldukları belirtilmiştir. Duyarsızlık ve sorumluluk üstlenmeme kategorisinde, öğrencilerin duyarsızlık ve sorumluluk üstlenmeme davranışlarının üzücü olduğuna dikkat çekilmiştir. Son olarak, gelecek kaygısı eksikliği kategorisi öne çıkan noktalar arasında, öğrencilerin sadece liseyi bitirmeye yönelik olmaları ve gelecekleriyle ilgili belirgin bir kaygı taşımamaları belirtilmiştir.

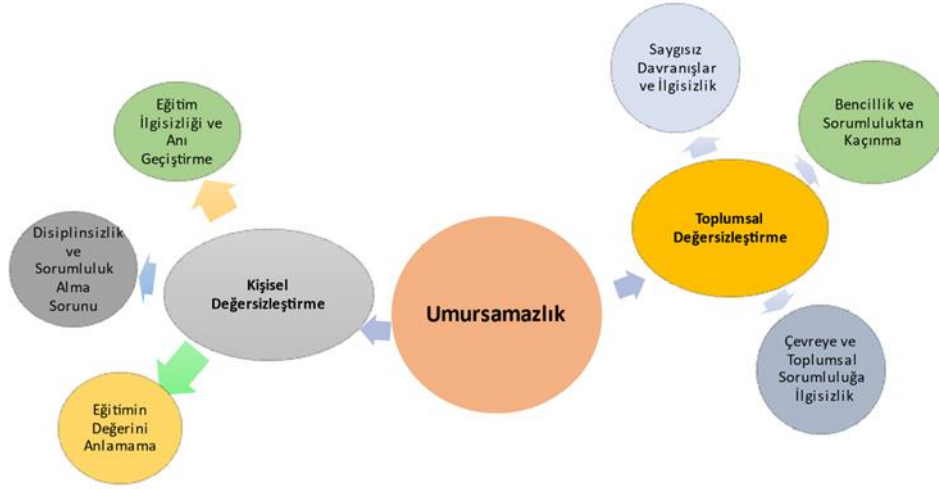
Araştırmanın İkinci Alt Problemine Yönelik Bulgular

Öğretmenlere göre öğrencilerde görülen umursamazlık davranışlarının neler olduğuna yönelik görüşler Şekil 3 ve Tablo 3'de sunulmuştur.

Şekil 3'de görüldüğü gibi; "Umursamazlık" temasında, "Kişisel Değersizleştirme" ve "Toplumsal Değersizleştirme" alt temaları yer almaktadır. "Kişisel Değersizleştirme" alt temasında, "Eğitim İlgisizliği ve Anı Geçştirme", "Eğitimin Değerini Anlamama", "Disiplinsizlik ve Sorumluluk Alma Sorunu" kategorileri yer almaktadır. "Toplumsal Değersizleştirme" alt temasında ise, "Saygısız Davranışlar ve İlgisizlik", "Bencilik ve Sorumluluktan Kaçınma" ile "Çevreye ve Toplumsal

Sorumluluğa İlgisizlik” kategorileri yer almaktadır. Bu tema, alt tema ve kategorilere ait bulgular ve doğrudan alıntılar Tablo 3’de sunulmuştur.

Şekil 3. Öğretmenlere Göre Öğrencilerde Görülen Umursamazlık Davranışlarına Yönelik Tema, Alt Tema ve Kategoriler

Tablo 3.

Öğrencilerde Görülen Umursamazlık Davranışlarına İlişkin “Umursamazlık” Temasına Ait Bulgular

Tema	Alt Tema	Kategoriler	f	İlgili alıntılar
Umursamazlık	Kişisel Değersizleştirme	Eğitim İlgisizliği ve Anı Geçişirme	7	K3. Sınıfta kalmama, nasılsa her türlü geçiyoruz düşüncesinde hareket ediyorlar. K5. Okulla alakalı hiçbir şey umurlarında değil. Tek umurlarında olan şey telefon ve kızlar/erkekler. K7. Vakitlerinin çok olduğunu düşünüyorlar. Daha sonra yaparım diyerek yapılması gerekenleri umursamıyorlar. K8. Derslere karşı ilgisizlik, ders çalışmadan ödev yapmadan mezun olmayı istemek. K29. Her şeyi hafife ve kolaya alıyorlar. Dersleri önemsemiyorlar.
		Eğitimin Değerini Anlamama	6	K19. “Bu ders ne işimize yarayacak? Ben zaten üniversiteye gitmeyi düşünmüyorum, neden ders çalışayım” diyorlar. K21. Okulun verdiği rahatlıkla gelecek kaygısı yaşamadıkları için derslerin hayalleri doğrultusunda işlerine yarayacağını asla düşünmüyorlar. K28. Her şeyi hafife ve kolaya alıyorlar. Dersleri önemsemiyorlar.
		Disiplinsizlik ve Sorumluluk Alma Sorunu	4	K2. Disiplin hem toplumsal düzen kurallarında hem de kendini yönetmede yetersiz. İşledikleri kabahatlerinin, yanlış tercihlerinin, eylemlerinin sorumluluğunu almıyorlar. K15. En basitinden verilen veli izin dilekçelerini bile vaktinde getirmiyorlar. Kendi yaşadıkları ortama birçok çöp atıyorlar ve etrafın pis olmasından rahatsız değiller.
	Toplumsal Değersizleştirme	Saygısız Davranışlar ve İlgisizlik	4	K4. Saygısız tavırları var. Çevresindeki gelişmelere olan ilgisizler. Yardımsever değiller. K18. Öğretmene karşı son derece saygısızca davranışlar.

		<i>K23. Üniversite okumak istemiyorlar.</i>
Bencilik ve Sorumluluktan Kaçınma	4	<i>K13. Bencilikten kaynaklı umursamazlık davranışları sergiliyorlar. Kendilerine ait olmayan hiçbir sorumluluğu ya da iyiliği yapmak istemiyorlar.</i> <i>K20. Sorumluluklarının farkında olmaması. Örneğin derse kitap, defter, kalem vb gereçleri getirmemesi.</i>
Çevreye ve Toplumsal Sorumluluğa İlgisizlik	4	<i>K6. Uyumak, her şeye tamam deyip yine bildiklerini yapmaları.</i> <i>K14. Derste arkadaşları ile sohbet ediyorlar, sürekli konuşuyorlar. Dersin içeriğine fazla ilgi göstermiyorlar.</i> <i>K25. Genel olarak söylemek gerekirse kimsenin sorumluluğunu öğrenmeden hak arayışında olması.</i>

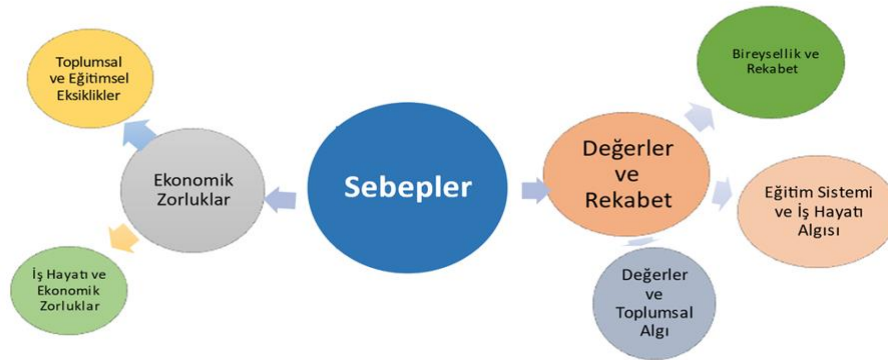
Tablo 3'e bakıldığında; "Umursamazlık" temasına ait bulgular, alt temalar bazında ele alınmıştır. "Kişisel Değersizleştirme" alt temasında, öğrencilerin sınıfta kalmama düşüncesinde hareket ettikleri, okulla ilgili birçok konunun umurlarında olmadığı ve vakitlerini plansız bir şekilde değerlendirdikleri belirtilmiştir. Ayrıca, derslere karşı ilgisizlik ve sorumsuz davranışlar göze çarpmaktadır. "Eğitimin Değerini Anlamama" alt temasında, öğrencilerin eğitimle ilgili değerlendirmeleri yapılmıştır. Bu bağlamda, derslerin gelecekteki hayatlarına etkisini anlamama, gelecek kaygısı yaşamama ve dersleri hafife alma eğilimleri vurgulanmıştır. Disiplinsizlik ve Sorumluluk Alma Sorunu kategorisinde ise öğrencilerin disiplin ve sorumluluk konularında zayıf oldukları, kabahatlerinin sorumluluğunu almadıkları, uyarılara karşı duyarsız kaldıkları ve toplumsal düzen kurallarına uymada yetersiz oldukları belirtilmiştir.

"Toplumsal Değersizleştirme" alt temasında, öğrencilerin saygısız davranışlar sergiledikleri, öğretmenlere karşı saygısızca davrandıkları ve üniversite eğitimi istememe eğiliminde oldukları ifade edilmiştir. "Bencilik ve Sorumluluktan Kaçınma" kategorisinde, öğrencilerin bencilikten kaynaklı umursamaz davranışlar sergiledikleri ve kendilerine ait olmayan sorumlulukları yerine getirmek istemedikleri belirtilmiştir. "Çevreye ve Toplumsal Sorumluluğa İlgisizlik" kategorisinde, öğrencilerin çevresel sorumluluklarını yerine getirmediği, toplumsal normlara uymakta zorlandıkları ve kimsenin sorumluluğunu öğrenmeden hak arayışında oldukları tespit edilmiştir.

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Yönelik Bulgular

Öğretmenlere göre öğrencileri umursamazlığa iten davranışların gerekçelerine yönelik görüşler Şekil 4 ve Tablo 4'de sunulmuştur.

Şekil 4. Öğretmenlere Göre Öğrencileri Umursamazlığa İten Davranışların Gerekçelerine Yönelik Tema, Alt Tema ve Kategoriler

Şekil 4'de görüldüğü gibi; öğrencileri umursamazlığa iten davranışların gerekçelerine yönelik "Sebepler" temasında "Ekonomik Zorluklar" ile "Değerler ve Rekabet" alt temaları yer almaktadır. Ekonomik Zorluklar temasında ise "İş Hayatı ve Ekonomik Zorluklar", "Toplumsal ve Eğitimsel

Eksiklikler” kategorileri belirlenmiştir. “Değerler ve Rekabet” alt temasında yer alan kategoriler ise, “Bireysellik ve Rekabet”, “Eğitim Sistemi ve İş Hayatı Algısı”, “Değerler ve Toplumsal Algı” şeklindedir.

Tablo 4.

Öğrencileri Umursamazlığa İten Davranışların İlişkin Sebepler Temasına Ait Bulgular

Tema	Alt Tema	Kategoriler	f	İlgili alıntılar	
Sebepler	Ekonomik Zorluklar	İş Hayatı ve Ekonomik Zorluklar	6	<i>K1. Maalesef parası ve gücü olan toplumda saygı görüyor. Artık işte çalışarak ancak temel ihtiyaçlar karşılanabiliyor. İşsizlik ayrı bir sorun. Gençler iş beğenmiyor diyorlar ama işverenler çalışan değil köle arıyor. Kamu sektörüne de torpil olmadan giremeyeceklerini düşünüyorlar.</i> <i>K8. Aile, okul, toplum, medya kusurlu ama öğrenci de ona sorumluluk getirecek tavsiyeleri dinlemiyor. İş hayatıyla ilgili de belki bir torpil bulurum bir işe girerim diye düşünenler var.</i>	
		Toplumsal ve Eğitimsel Eksiklikler	5	<i>K2. Öğrenciler yanlış davranışlarda bulunuyorlar, aile, okul ve sosyal çevre de hatalı. Yerel ve evrensel değerler açısından olumsuz gözükten şeyler medyada öne çıkarılıyor.</i> <i>K13. Öğrencilere yönelik gerekli rehberlik, yönlendirme olmuyor. Diyelim yapıldı bu sefer toplumda rol model çok az. Çevrelerinde çalışarak değil bir şekilde zengin, ünlü olanları görüyorlar.</i> <i>K28. Aileler biraz daha üzerine düşmüş olsalar belki daha iyi bir nesil öğretmenlerin çabası ile olurdu. Eğitim sistemi de sorunlu.</i>	
	Değerler ve Rekabet	Bireysellik ve Rekabet	3	<i>K4. Bazısı yarın yokmuş gibi hareket ediyor. Aslında gelecek kaygısını yok sayarak kendilerini rahatlatıyorlar. Bireyin hakları tercihleri önemli ancak bu bencillik olarak karşımıza çıkıyor. Aşırı rekabet de bencilliği getiriyor.</i> <i>K5. Öğrencinin muhatap olduğu bireyler, toplum, medya hepsi popüler kültürü öne alıyor. İş hayatının olumsuzluklarını da duyuyorlar. Çaba göstermeyi gereksiz buluyorlar.</i>	
		Eğitim Sistemi ve İş Hayatı Algısı	6	<i>K6. Söзде herkes değerleri önemsiyor ama aileden başlayıp her şey menfaat üzerine kurulu, çocuklar bunu ediniyor.</i> <i>K7. Eğitim sistemi bir yanda kolaycılığı sağlarken bir yandan eleme üzerine. Yarışın gerisinde kalanlar olumsuz davranışlara yöneliyorlar. Çalış oku iyi bir işe girersin deniyor ama artık o imkan da kalmadı.</i> <i>K11. Çok aşırı gelecek kaygısı taşıyorlar. Ama diğer yandan kendini geliştirme çabası çok az.</i>	
	Sebepler	Değerler ve Toplumsal Algı	Değerler ve Toplumsal Algı	9	<i>K3. Yetişkinler de yere çöp atıyor, arasını rastgele park ediyor, araya birini sokarak işini çözdürüyor bununla övünüyor. Her atılan adımın bir menfaate çıkarması bekleniyor. Kültürlenme gereksiz görülüyor. Okullarda rehberlik, değerler eğitimi çalışmaları olsa da yeterli olmuyor.</i> <i>K9. Çocukların gelişiminde rolü olanlar görevlerini yerine getirmiyor maddi manevi rüşvetlerle durumu idare ediyorlar.</i> <i>K29. Okullarda çok fazla bilgi yüklemesi var. Belli bir süre sonra bazı öğrenciler işleyişten kopuyor ve vurdumduymaz- umursamaz oluyorlar.</i>

Tablo 4’e bakıldığında; "Sebepler" temasına ait bulgular, alt temalar ve kategoriler bazında ele alınmıştır. “Ekonomik Zorluklar” alt temasında, öğrencilerin iş hayatı ve ekonomik zorluklar karşısında yaşadıkları olumsuzluklar vurgulanmıştır. Gençlerin işsizlik sorunuyla karşılaştıkları, iş hayatındaki rekabetin zorluklarını deneyimledikleri, ve ekonomik krizlerin eğitimlerini ihmal etmelerine neden olduğu belirtilmiştir. “Toplumsal ve Eğitimsel Eksiklikler” kategorisinde,

öğrencilere yönelik eksik rehberlik ve rol modellerin azlığından kaynaklanan sorunlar öne çıkmıştır. Ailelerin üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmemesi, eğitim sisteminin sorunlu yapısı ve bilgi yüklemesiyle başa çıkma zorluğu da vurgulanmıştır.

“Değerler ve Rekabet” alt temasında, bireysellik ve rekabetin, öğrencilerin gelecek kaygısını azalttığı ancak bencillik ve umursamazlık eğilimlerini artırdığı belirtilmiştir. Ayrıca, popüler kültürün etkisi ve çaba göstermeyi gereksiz bulma eğilimleri de vurgulanmıştır. “Eğitim Sistemi ve İş Hayatı Algısı” kategorisinde, eğitim sisteminin kolaycılığı sağlaması ve aynı zamanda eleme üzerine kurulu olması çelişkisi ele alınmıştır. Öğrencilerin aşırı gelecek kaygısı taşıdıkları, ancak kendilerini geliştirme çabasının az olduğu ifade edilmiştir. “Değerler ve Toplumsal Algı” kategorisinde, toplumun ve sistemlerin öğrencileri etkileyen hatalı davranışlarda bulunduğu ve çeşitli değişimlerin bireylerin yaşamlarını zorlaştırdığı vurgulanmıştır. İşsizlik, düşük ücretler, işyerindeki çatışmalar gibi faktörlerin bireysel çabaları azalttığı ve çocuk eğitiminde rolü olanların yetersiz kaldığı belirtilmiştir.

Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine Yönelik Bulgular

Öğretmenlere göre öğrencilerin gelecekte beklenenlerinin nasıl olduğuna yönelik görüşler Şekil 5 ve Tablo 5’de sunulmuştur.

Şekil 5. Öğretmenlere Göre Öğrencilerin Gelecekte Beklenenlerinin Nasıl Olduğuna Yönelik Tema, Alt Tema ve Kategoriler

Şekil 5’de görüldüğü gibi; öğrencilerin gelecekte beklenenlerinin nasıl olduğuna yönelik “Gelecek” temasında “Gençlerin Geleceği ve Hazırlığı” ile “Gençlerin Eğitim İstekleri” alt temaları oluşmuştur. “Gençlerin Geleceği ve Hazırlığı” alt temasında; “Gelecek Beklentileri ve İş Hayatına Hazırlık”, “Genel Değerlendirme” ile “Değerler ve Eğitim” kategorileri yer almaktadır. “Gençlerin Eğitim İstekleri” alt temasında ise; “Gençlerin İstekleri ve Beklentileri”, “Gençlerin Geleceği ve Toplumsal Değişim” ile “Eğitim ve Hazırlık” kategorileri yer almaktadır.

Tablo 5.

Öğrencilerin Gelecekte Beklenenlerinin Nasıl Olduğuna Yönelik “Gelecek” Temasına Ait Bulgular

Tema	Alt Tema	Kategoriler	f	İlgili alıntılar
Gelecek	Gençlerin Geleceği ve Hazırlığı	Gelecek Beklentileri ve İş Hayatına Hazırlık	6	<i>K1. Görünür olma arzusu ile hareket eden, sorgulamayan, tüketerek mutlu olmaya çalışan, kolay yönetilebilecek, iş hayatına da hazır olmayan kişiler olabilirler.</i> <i>K2. Maalesef üniversitede bir bölüm kazanıp okumaları hususunda hiçbir beklentim yok. İş hayatına da hazır değilim. Yetişkinlikte de yeterli şartları oluşturamadıkları için ebeveynlerinin desteğine ihtiyaç duyacaklar.</i>

Gençlerin Eğitim İstekleri	Değerler ve Eğitim	5	<i>K16. Gelecekleri hakkında belki birer meslek sahibi olabilirler fakat üstlendikleri sorumlulukları ne kadar yerine getirebilirler şüphelerim var. K17. Pek çok konuda bizim öğrenciler yirmi yaşa yaklaşmalarına rağmen ilgili ve bilgili değiller. Oysa oy kullanacaklar, bir işte çalışacaklar, evlenecekler. Bütün bunlarda sorumluluk sahibi değiller.</i>
	Genel Değerlendirme	5	<i>K7. Yurtdışına gitme veya zengin biriyle evlenme çıkış yolu olarak görülüyor. K8. Gençler teknolojiye iyi diyorlar. Çok basit işlemleri bile bilişim teknolojilerini kullanarak yapamıyorlar. Aileler çocuğum çok akıllı diyorlar ama bir videoyu açmak veya sosyal medyada fotoğraf paylaşmak bunun göstergesi değildir.</i>
	Gençlerin İstekleri ve Beklentileri	6	<i>K11. Genellikle gelecekte bir beklentileri olduğunu düşünmüyorum. İstisnai durumlar söz konusu ama hayal kurmaktan bile korkar halde olduklarını görüyorum. K12. Yaşam koşullarına ve mesleğe hazır değiller. Zorunlulukmuş gibi gözüken lüks tüketim artarken çalışanların kazançları düşüyor. Bu durumda yetişkin de olsa sürekli ebeveynlerinin desteğine ihtiyaç duyacaklar.</i>
	Gençlerin Geleceği ve Toplumsal Değişim	4	<i>K20. Gelecekleri hakkında umutsuzum. 21. Yüzyıl becerileri deniyor ama bu becerileri edindirmeye dönük hiçbir şey yapılmıyor. K13. Beklentim olumsuz sosyal davranışlara sahip olmalarıdır.</i>
	Eğitim ve Hazırlık	3	<i>K25. Bilgi ve becerilerini arttırmayınca iş hayatında hatta özel hayatlarında yetersiz olmaları muhtemeldir. K29. Kendini yetiştirmiş, terbiyeli, değerleri içselleştirmiş öğrencilerimiz var. Mevcut işgücü piyasasında nitelikli işler az, liyakate dayalı sistem olursa bir işe girebilirler. Ancak toplumdaki sistemsizlik, kaba sabalık onları üzebilir.</i>

Tablo 5'e göre "Gelecek" temasına ait bulgulara bakıldığında; "Gençlerin Geleceği ve Hazırlığı" alt temasında, gençlerin iş hayatına hazır olmamaları, gelecek beklentilerinin sınırlı olması ve sorumlulukları yerine getirmekte zorlanmaları vurgulanmıştır. Ayrıca, yetişkinlikte şartları oluşturamayan gençlerin ebeveynlerinin desteğine ihtiyaç duyabileceği belirtilmiştir. "Değerler ve Eğitim" kategorisinde, özellikle gençlerin duyarsızlaştığı, sorumlulukları yerine getiremedikleri ve gelecekte başarısız olabilecekleri ifade edilmiştir.

"Gençlerin Eğitim İstekleri" alt temasında, gençlerin gelecekte beklenenlerinin düşük olduğu, yaşam koşullarına ve mesleğe hazır olmadıkları ve lüks tüketimin arttığı bir dönemde çalışanların kazançlarının düştüğü belirtilmiştir. "Gençlerin Geleceği ve Toplumsal Değişim" kategorisinde, gençlerin umutsuz bir gelecek beklentisi içinde olduğu ve olumsuz sosyal davranışlara sahip olabilecekleri ifade edilmiştir. "Eğitim ve Hazırlık" kategorisinde, öğrencilerin bilgi ve becerilerini arttırmamalarının, öz saygı, doğa ve insan sevgisi gibi değerleri içselleştirmemelerinin iş hayatında ve özel hayatlarında yetersiz olabileceği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, nitelikli işlerin az olduğu bir işgücü piyasasında liyakate dayalı bir sistem olması halinde öğrencilerin iş bulabileceği ancak toplumsal sistemsizlik ve kaba sabalığın onları üzebileceği belirtilmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada işgücü piyasası şartları ve toplumsal yapının ortaokul ve lise öğrencilerinin davranışlarına etkisi öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler öğrencilerle doğrudan gözlem halinde olan öğretmenlerin bakış açısıyla elde edilmiştir. Araştırmada; mevcut durumda öğrencilerin genellikle kendi başarılarını sergilemeye yönelik bir eğilim gösterdikleri ve bu durumun potansiyel olarak aile ve eğitimcilerden kaynaklandığı belirtilmiştir. Dil kullanımı ve ahlaki değerler kategorisinde, argo sözcüklerin sıklıkla kullanılması ve doğrudan ve örtük ahlak eğitiminin gerekliliği üzerinde durulmuş, bu durum öğrencilerin iletişim becerileri ve ahlaki anlayışlarının ele alınması gerekliliğini ortaya koymuştur. Sorumluluk ve isteksizlik temelinde elde edilen bulgular, öğrencilerin sorumluluk bilincinden yoksun olduklarını, savurgan davrandıklarını ve

genel olarak birçok konuda ilgisiz olduklarını işaret etmektedir. Genel bir saygısızlık eğilimi ve öğretmenle iletişimde yetersizlik gözlemlenmiş, bu durumun şiddet eğilimine dönüştüğü vurgulanmıştır. Eğitim ve toplumsal değerler alt temasında, öğrencilerin ilgisizlik ve eğlenceye düşkünlükleri vurgulanmış, temel ihtiyaçlara odaklanarak sosyal faaliyetlere ilgisiz oldukları belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin duyarsızlık ve sorumluluk üstlenmeme davranışlarının potansiyel sorunlara işaret ettiği vurgulanmıştır. Öğrencilerin sadece liseyi bitirmeye odaklanmaları ve gelecekle ilgili belirgin bir çabalarının olmaması önemli bir tespit olarak öne çıkmıştır.

Öğrencilerin sınıfı bir an önce geçme düşüncesinde hareket ettikleri, eğitimle ilgili değerlendirmelerde bulunmaktan kaçındıkları ve disiplin ve sorumluluk konularında zayıf oldukları belirtilmiştir. Bu durum, öğrencilerin eğitim sürecine ve toplumsal normlara ilişkin olumsuz tutumlarını yansıtmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin bencillikten kaynaklı umursamaz davranışlar sergiledikleri ve kendilerine ait olmayan sorumlulukları yerine getirmek istemedikleri belirtilmiştir. Çevreye ve toplumsal sorumluluğa ilgisizlik de değinilen konular arasındadır. Öğrencilerin çevresel sorumluluklarını yerine getirmediği ve toplumsal normlara uymakta zorlandıkları ifade edilmiştir. Ekonomik zorluklar, toplumsal ve eğitimsel eksiklikler, değerler ve rekabet, eğitim sistemi ve iş hayatı algısı alt temaları etrafında görülmeye bakıldığında ise; öğrencilerin iş hayatına hazırlıksızlıkları, toplumsal ve eğitimsel eksikliklerin neden olduğu sorunlar, değerlerin rekabetle çatışması ve eğitim sistemi ile iş hayatı algısındaki çelişkiler göze çarpmaktadır.

İlgili araştırmalarda öğrencilerin gelecek eğitim yaşantılarına ilişkin beklentilerinin farklılaştığı ifade edilmiştir (Özoğlu, 2020; Uluçay vd., 2014; Suna vd., 2020). Alt sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrencilerin gelecek korkusu ve özgüven eksikliği yaşadıkları dolayısıyla bu öğrencilerin kolay girilebilen ve iş garantisi olan mesleklere yöneldikleri belirlenmiştir (Buyruk, 2009). Yeşil Aydoğan ve Tunç'un (2020) çalışmasında da meslek lisesi öğrencilerinin düşük sosyo-ekonomik ailelerden geldiği ve gelecek beklentilerinin negatif olduğu belirtilmiştir. Yine Bülbül'ün (2012, 2015) çalışmalarında meslek liselerinde okul terki ve devamsızlığın fazla olduğu belirlenmiştir. Ortaokul ve liselere devam eden öğrencilerin farklı sosyoekonomik özellikleri olabilir. Ayan'a (2022) göre sosyal dışlanmayı önlemek için öğrencilerin yetkinlikleri artırılmalı, yoksullukla mücadele edilmeli, nitelikli, kapsayıcı, yetkinlikleri artırıcı eğitim olmalı, eşitsizlikler azaltılmalı, ekonomik büyüme, insana yakışır iş, küresel işbirlikleri oluşturulmalıdır. Gençler için okuldan işe geçiş süreci zorlaşacak ve destek ve yönlendirme ihtiyacı olacaktır. Aktif işgücü politikaları daha proaktif olmalı ve kamunun istihdam hizmetleri genişletilmelidir (ILO, 2019). Meslek elemanlarınca yürütülen mesleki rehberlik ve kariyer yönetimi danışmanlığı uygulamaları ve internet ortamındaki içeriklerin oluşturulması MEB, YÖK, İŞKUR vb. kurumlarca yürütülmektedir. Eğitim kurumlarındaki hizmetler daha geniş kapsamlı, bireyin özellikleri ve işgücü piyasası şartlarına göre oluşturulması gerekirken; üniversite giriş sınavları (YKS) sonucunda teknik bir tercih danışmanlığı şeklinde yürütülmektedir (Yeşilyaprak, 2019; Yücedağlar ve Tunç, 2022).

Küresel kapitalizm ülkelerdeki karar vericileri de etkilemektedir. Sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik vb. alanlarda krizler meydana gelmekte ve toplum huzursuz ve güvensiz hâl almaktadır (Güntay, 2021). Diğer yandan toplumsal yapı ve işgücü piyasası giderek daha rekabetçi ve karmaşık hale gelmektedir. Mezuniyet sonrası için öğrencilerin yaşam becerilerini edinmiş olması ve zorluklara uyum sağlayabilmeleri gerekmektedir. İşverenler etkili bir şekilde eleştirel düşünebilen, problem çözebilen ve iletişim kurabilen çalışanları talep edecektir (Serpil, 2023). Eğer öğrencilerin değişime uyum göstermesi ve geleceğe hazır olması isteniyorsa öğretmenlerin de gerekli niteliklere sahip olması gerekmektedir (Gültekin, 2020). Öğretmenin niteliği yanında diğer paydaşların beklentileri ve sistemin işleyişi de gelişime uygun olmalıdır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan öğretim programlarında 21. Yüzyıl yeterliklerine uyumlu kazanımlar olsa da, dersler ve öğretim programında yer alan konular LGS, YKS gibi sınavlardaki puana etkisine göre değer kazanmaktadır. Derslerin işlenişinin ve okuldaki işleyişin büyük oranda giriş sınavlarına hazırlık çalışmalarına göre planlandığı söylenebilir. Eğitim sisteminin iktisadi yapı, toplumsal gelişimlere uygun şekilde kendini düzenlediğini ifade etmek zordur. Mevcut okul sisteminde IQ (Intelligence Quotient-Zeka Katsayısı) ölçen sınavlar ön plandadır. Yılmaz'a göre dijital ekonominin gerektirdiği niteliklere uygun işgücünün yetişmesi için yerel, bölgesel, küresel ihtiyaçlar belirlenmelidir. Bireyin doğuştan getirdiği ve sonradan kazanabileceği yeteneklere odaklı bir eğitim gerekmektedir (Yılmaz,

2021). Özellikle aile, eğitimciler ve toplumun genel değerleri gibi etkenlerin bir arada değerlendirilmesi, öğrencilerin bu davranışlarını daha etkili bir şekilde ele almayı mümkün kılabilir. Eğitim politikalarının, öğrencilerin değer sistemlerini ve davranışlarını olumlu yönde etkilemeye odaklanması, uzun vadeli çözümler üretebilme potansiyeli taşımaktadır.

Kaynakça

- Ayan B. (2022). Türkiye’de gençlerin ekonomik anlamda sosyal dışlanması: politikalar ve öneriler. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Aydoğan, Y. A. ve Tunç, B. (2020). Öğrencilerin toplumsal köken özellikleri ve istenmeyen davranışlar: Meslek liselerinde bir durum analizi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7, 185-206. doi:10.30900/kafkasegt.750179
- Aysan, M. F., ve Senanur, A. (2015). Türkiye de gençliğin refahı sosyal politikalar ve kurumlar. *Journal of Youth Research/Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3(6).109-143.
- Bülbül, T. (2012). Yükseköğretimde okul terki: Nedenler ve çözümler. *Eğitim ve Bilim*, 37(166), 219- 235.
- Bülbül, T. (2015). Türkiye eğitim sisteminde aşılamayan bir sorun: Eşitsizlik. K. Karakütük (Ed.) *Eğitim Ekonomisi ve Planlaması Alanına Adanmış Bir Ömür: Prof. Dr. Mahmut Âdem'e 80. Yaş Armağanı* içinde (ss.449-478). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını. Yayın no: 214.
- Creswell, J. W. (2016). Reflections on the MMIRA the future of mixed methods task force report. *Journal of Mixed Methods Research*, 10(3), 215-219.
- Ekşi, A. (2020). Risk yönetimi olgusunun kamu yönetimi ve toplumsal yapıya etkisi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 1-12.
- Ergün M. (2011) *Eğitim felsefesi*, Pegem Akademi Yayınları.
- Evkaya C.(2022).Endüstri 4.00 ve İşgücünün Geleceği. O. DüNDAR (Ed.) *Çalışma Kavramına Sosyolojik Bakış* içinde (ss. 93-106). Kriter Yayınları.
- Fukuyama, M. (2018). Society 5.0: Aiming for a new human-centered society. *Japan Spotlight*, 27(5), 47-50.
- Gültekin, M. (2020). Değişen toplumda eğitim ve öğretmen nitelikleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 10(1). 654-700. DOI: 10.18039/ajesi.682130.
- Güneş A.(2022) *şiddet din eğitimi ve değerler*, Arı sanat Yayınevi.
- Güntay, V. (2021). Rethinking the global politics and leadership: Ulrich beck’s risk society versus postmodern politics. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 44, 405-418.
- International Labor Office (ILO) (2019). *Work for a brighter future – Global commission on the Future of work*. International Labor Office Press.
- Köse, R. M. (1999). Üniversiteye giriş ve liselerimiz. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, 51-60.
- Musayev, İ. (2014). Ortaokul öğrencilerinin olumlu ve olumsuz davranışlara ilişkin görüşleri. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (46), 1-12.
- Olcay, T. (2021). Bilgi toplumu olma yolundaki Türkiye’de genç işgücü istihdamı. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 102-124.
- Önür, H. (2013). Gelir düzeyinin eğitim imkânlarından yararlanma düzeyine etkisi: Süleyman Demirel Fen Lisesi ve Atatürk Lisesi örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(18), 259-277.
- Özden, A. T. (2022). 1.0’dan 5.0’a dünya: Web, pazarlama, endüstri ve toplum. *Journal of Business in The Digital Age*, 5(1), 29-44.
- Özoğlu, M. (2020). Ortaöğretime geçişte kapsamlı akademik gruplama ve eşitsizliğin yeniden üretimi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Poyraz, C. (2006). Türkiye'deki rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi. *Hayef Journal of Education*, 3(2), 187-209.

- Serpil, H. (2023). Positive and negative factors shaping university students' development of life skills, *International Journal of Research in Teacher Education (IJRTE)* 14(3): 194-207.
- Sılay, N. (2019). Karakter eğitimi: Kapsamlı bir alanyazın incelemesi. *The Journal of Academic Social Science*, 7(98). 65-72. Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.36813>
- Soydemir, S. (2012). Ulrich Beck ve düşününümsel modernleşmenin krizi. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 71-80.
- Suna, H. E., Gür, B. S., Gelbal, S. ve Özer, M. (2020). Fen lisesi öğrencilerinin sosyoekonomik arka planı ve yükseköğretime geçişteki tercihleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(3), 356-370.
- Talibli, R. (2023). Azerbaycan Cumhuriyeti'nde devlet gençlik politikasının uygulanmasının temel yönergeleri ve mekanizmaları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (2), 1-18.
- TDK, (2023).<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 12 Ağustos, 2023).
- Uluçay, T., Özpolat, A. R., İşgör, İ. Y. ve Taşkesen, O. (2014). Lise öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 9(2), 234-247.
- Yeşilyaprak, B. (2019). Türkiye'de mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetleri: Güncel durum ve öngörüler. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2 (2) , 73-102.
- Yıldırım, A. ve Şimsek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, Y. (2021). Dijital ekonomiye geçiş süreci, ölçümü ve dijitalleşme verimlilik ilişkisi. *İstanbul İktisat Dergisi*, 71 (1), 283-316.
- Yin, R. K. (2003). *Designing case studies. Qualitative research methods*, 5(14), 359-386.
- Yücedağlar, A. ve Tunç, B. (2022). Farklı lise türlerinde öğrenim gören lise öğrencilerinin eğitim ve gelecek algıları. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9. 935-961. doi: 10.30900/kafkasegt.1095909.